

Ideologie a politika v ekonomice? Proto jsme tam, kde jsme, ukazuje odborník na energetiku. Politika ničí ekonomiku, jiní jednají pragmaticky. A nesmysly o Gazpromu

- CZ24 News | 21. listopadu 2021

EU: Ve Spojených státech nebere ekonomika v úvahu ideologii. Zkapalněný plyn je dodáván tam, kde za něj zaplatí nejvíce bez ohledu na ideologii. Evropa není nijak preferovaná, převládají dodávky do Číny. „Měli bychom se chovat stejně pragmaticky a začít preferovat zájmy ekonomiky, občanů a průmyslu. Zatím v České republice politika ovládá ekonomiku, a proto jsme tam, kde jsme,“ upozorňuje expert na energii Vladimír Štěpán, někdejší poradce nadnárodních evropských energetických společností.

Nová vláda, nová energetická koncepce EU, nejhorší energetická krize, prohlubující se ekonomická krize, jak to vše může ovlivnit energetickou koncepci České republiky?

Nejdříve ze všeho je potřeba zanalyzovat příčiny a dopady energetické krize v České republice, ta analýza výrazně ovlivní i energetickou koncepci. Bohemia Energy byla spouštěč energetické krize u nás, jaká nemá obdoby. To je realita. Dodavatelé poslední instance se stali ze dne na den monopolními dodavateli s právem diktovat ceny. To jsou dvě hlavní příčiny vzniku krize v ČR. A třetí příčinou je Energetický regulační úřad, který analýzou trhu a kontrolami DPI nic nezjistil, a proto nic neřeší. V podstatě je situace horší než v dobách, kdy byl trh regulovaný. Proč dodavatelé zvýšili ceny energií nejdříve o 10 až 20 procent, ale potom během několika týdnů o stovky procent? Bylo to možné za dohledu ze strany ERÚ, bez jednání s DPI, které by stanovilo východisko ze vzniklé situace.

Jak bude v nejbližší době vypadat trh s energiemi v Česku?

Základem budoucího trhu se stanou tříleté kontrakty pro odběratele, s vysokými cenami odvozenými od cen DPI. Odběratelé jsou tlačeni Ministerstvem průmyslu a obchodu i ERÚ, aby tyto kontrakty rychle uzavírali. Přitom tyto kontrakty budou platné, i když ceny energií klesnou na obvyklou úroveň. A že ty ceny odběratelé nejsou a nebudou schopni zaplatit, to nikdo neřeší. To je rok 2021, nejhorší rok v historii energetiky ČR. Vypadá to, že Česká republika energetickou krizi zvládla nejhůře ze všech států EU. Pokud někdo nesouhlasí s uvedeným hodnocením, nevádí. Musíme si být jistí, že to tak není, a vyvolat proto odbornou, nikoliv politickou diskusi na toto téma.

Jak v této situaci pohlížet na Gazprom, největšího exportéra zemního plynu na světě, jenž byl těmi, kdo za vším špatným vidí Rusko, nejvíce osočován?

Problémem je, že místo řešení problémů byla v ČR vyvolána až nenávistná kampaň, Gazprom byl označen za viníka krize proto, že údajně nedodává plyn do EU. Podívejme se však, jaká je realita. Gazprom v roce 2021 zvýšil těžbu plynu o 55 mld. m³, a pro potřeby Evropy dodá o cca 10 procent plynu více než v roce 2020. Objem exportovaného plynu z Ruské federace má dosáhnout cca 190 mld. m³, to je nejvíce v historii. Dodávky do Německa, Itálie a Polska byly zvýšeny o desítky procent, žádný z těchto států si nestěžuje.

Není známo, zda byly zvýšeny i dodávky do ČR, resp. zda o to někdo požádal, to by mohlo pomoci řešení krize i cenově. Začneme si říkat pravdu a chovat se slušně. Když se dohodlo s Ruskem

Německo, Itálie nebo Rakousko v zájmu svých odběratelů plynu na výhodných cenách, a úzce v plynárenství spolupracují, proč to neumí Česká republika? Netolerujeme podněcování nenávisti vůči jiným národům ani šíření paniky, na to doplácí odběratelé energií v ČR. Nemůžeme Rusku diktovat, kam dodá svůj volný plyn, když plní na sto procent svoje závazky ze smluv.

Když jí Gazprom dodal o deset procent zemního plynu více oproti minulého roku, proč si Evropa stěžuje na jeho nedostatek?

Kromě nárůstu poptávky je důvodem pokles domácí těžby plynu v Evropské unii o více než 5 procent a také o 15 procent nižší dodávky zkapalněného plynu do Evropy. Je jasné, že Gazprom zvládne běloruskou krizi zvýšením dodávek plynu jinými trasami, zejména přes Ukrajinu, kde je volná kapacita. Zvlášť, pokud budou odstraněny zbytečné komplikace při schvalování provozu plynovodu Nord Stream 2 sílící právě před začátkem zimy, což zvyšuje cenu plynu. Na veškeré nejistoty reaguje cena plynu na burzách krátkodobým, ale zbytečným zvýšením. Na to doplácíme všichni. Takovéto výkyvy jsou naprosto zbytečné, zvlášť v době, kdy se plyn vrací na své místo v energetických mixech zemí EU díky své ekologičnosti a vybudované přepravní infrastruktuře a navzdory snahám různých aktivistů a lobbistů, kteří mají své zájmy jinde.

Ve vládním prohlášení nového koaličního kabinetu se v části nazvané Podnikání a energetika píše: „Nadcházející energetickou transformaci k obnovitelným zdrojům bereme vážně, ale odmítáme rezignovat na energetickou bezpečnost, soběstačnost a nezávislost. Budoucnost české energetiky vidíme v kombinaci jaderné energie, decentralizovaných obnovitelných zdrojů, zejména fotovoltaiky na střechách, jejíž energii budeme skladovat v bateriích, a ve zvyšování energetické účinnosti“. Jak hodnotíte tento přístup a vytkl byste mu něco?

Myslím, že ve vládním prohlášení je správně uvedeno, že obnovitelné zdroje mají perspektivu, a nepřímě i to, že v současnosti spíše oslabují energetickou bezpečnost nepředvídatelností výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie. Ve svém důsledku vedou i ke zhoršování životního prostředí, protože výpadky ve výrobě elektřiny z OZE musí být a jsou nahrazovány neekologickými zastaralými uhelnými elektrárnami.

Budoucnost energetiky ale nelze v žádném případě spatřovat v kombinaci jaderné energetiky a decentralizovaných obnovitelných zdrojů, jak uvádí prohlášení, to je vlastně opsaná současná energetická koncepce. To je nejdražší možná energetická koncepce, která nepřinese zlepšení životního prostředí.

Zvyšování energetické účinnosti a podpora úspor energie by mělo být jedním ze základů energetické koncepce, kde má ČR největší rezervy.

Jak bychom tedy měli do budoucna postupovat?

Měli bychom se vrátit k vyváženému energetickému mixu více druhů energie, zdroje, které splní rozumně stanovené emisní limity a limity škodlivých látek, by měly být podporovány bez ohledu na to, jaký druh paliva využívají. To ale prohlášení naznačuje, mj. tolerováním využívání zemního plynu.

Nejen plyn, ale i jádro bude reálně využíváno jen na přechodnou dobu do roku 2040, kdy dožijí stávající jaderné elektrárny. Výstavba nových je extrémně drahá, zvlášť tak velkého celku, o jakém se hovoří v případě dostavby Dukovan, přičemž se jedná o zastaralou koncepci. V každém případě realizace bude dlouhodobá v řádu desítek let. A toto období bychom se logicky měli snažit překlenout kombinací efektivního využívání nízkoemisních zdrojů a prověřených technologií, které budou levné a efektivní.

Budoucí vláda Petra Fialy plánuje aktualizovat státní energetickou koncepci tak, aby odpovídala závazkům a podmínkám ČR na evropském energetickém trhu. V čem ta stávající koncepce nevyhovuje?

Abychom byli přesní, vláda má povinnost státní energetickou koncepci aktualizovat, a to se musí dít minimálně jednou za pět let. Otázkou je, jak a kdy ji aktualizovat bude.

Současná energetická koncepce ČR je založena na podpoře státu pro nízkoučinné, podinvestované energetické zdroje (typicky zastaralé teplárny, do kterých se neinvestovalo) formou finančních kompenzací za emisní povolenky a zahrnováním (uznáním) plateb za emisní povolenky do cen tepla pro odběratele ze strany ERÚ. Současná státní energetická koncepce dále prosazuje podporu OZE, které jsou buď nespolehlivé, nebo velmi drahé nebo produkují během svého životního cyklu množství škodlivých látek. Platná státní energetická koncepce je postavena na dotacích do výroby a spotřeby elektřiny, nejdražšího druhu energie. Naopak by mělo být stimulováno snižování spotřeby elektřiny, resp. její vysoce efektivní využívání. Nemá smysl zvyšovat spotřebu, navíc dotacemi, ale spíše se zamyslet, zda neplýtváme. Myslím, že na to přijde i Evropská unie.

Co je důsledkem toho, že je dlouhodobě opomíjena podpora decentralizace a úspor energie i vysoce účinných malých a středních zdrojů?

Výsledek je jasný. Současná energetická koncepce založená na masivních dotacích, zlepšení životního prostředí nepřinesla. Je to proto, že státní podpora tak, jak je státem poskytována, nesměruje ke zvyšování efektivity, ale ke konzervaci stavu, který byl nevyhovující již před 15 lety a nyní je nevyhovující o to víc. Forma takovéto státní podpory v kombinaci s cenami energií a situací na trhu vede k tomu, že domácnosti budou znovu topit uhlím a čímkoli, co hoří, zprovozní staré kotle na uhlí, emise rakovinotvorných látek budou rekordní. A průmysl může ztratit konkurenceschopnost. Nová vláda může rychle skončit, pokud nezvládne energetickou krizi, protože vysoké ceny energií vzhledem k vysoce energeticky náročnému českému průmyslu a nízké přidané hodnotě dopadají na ekonomiku ČR nejvíce ze všech států EU. Vzpomeňme si na rok 2009, kdy HDP Česka rostlo nejvíce v Evropské unii, když byly ceny energií nejnižší, a naopak nejvíce klesl, když prudce narostly. Od té doby se toho mnoho neudělalo, přidaná hodnota se nezvýšila, tato vazba bude tedy fungovat i nadále.

Jak by tedy měla ideálně vypadat energetická strategie pro Českou republiku?

Už jsem zmínil, že stávající koncepce je založena na nekritické podpoře využívání elektřiny, i když se jedná o nejdražší druh energie, jehož výrobní zdroje budou do budoucna omezené. To je na pováženou i z pohledu dopadů na životní prostředí, protože elektřina je v Česku vyráběna s účinností 32 procent. Uhlenné zdroje mají být postupně uzavírány, energetická koncepce založená na výrobě elektřiny z OZE ale nedokáže tyto zdroje nahradit. Budou se budovat velké paroplynové elektrárny, měly by se ale budovat spíše vysoce účinné malé a střední zdroje v blízkosti spotřeby energie, typu kogeneračních jednotek, které by měly nahradit zastaralé teplárenské zdroje. Myslím, že na tuto koncepci přechází i ČEZ.

Právě tak by se stát měl zaměřit na mnohem výraznější podporu snižování spotřeby energie, zejména u rodinných domů. Nejvyšší kontrolní úřad uvedl, že Česká republika věnovala na úspory energie pouze jednu třetinu z vyčleněných zdrojů. To je doslova trestuhodné, a je to důkazem, že energetiku ovládají lobbisté podporující další zvyšování výroby energie.

Cíl Evropské unie zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na výrobě elektřiny, lze nejlevněji dosáhnout snížením spotřeby energie. Na to se zapomíná.

Vládní prohlášení zatím spíše naznačuje cíle energetické politiky, bylo by je potřeba doplnit o výši

investičních nákladů, analýzu silných a slabých stránek a hrozeb a výzev (SWOT) české energetiky, informaci o dopadech na životní prostředí a prognózu poptávky po energiích.

V programovém prohlášení budoucího kabinetu se počítá s tím, že vzroste význam zemního plynu jako přechodného zdroje k vyrovnávání výkyvů, ale nárůst jeho podílu nás prý nesmí geopoliticky ohrozit. Vláda se bude snažit získat podíl na terminálu LNG v sousední zemi, abychom měli přístup k více zdrojům. Co říkáte tomuto záměru?

Pozici zemního plynu jako ekologického paliva uznala nově i EU. Pro tzv. přechodné období 2025 až 2040 to bude hlavní nástroj pro snížení emisí rakovinotvorných látek a dalších škodlivin. To je významný pokrok, protože v Česku ročně onemocní na rakovinu 100 tisíc lidí.

Podíl na terminálu pro zkapalněný plyn je jednou z možností, jak zvýšit bezpečnost. Má to ale svoje rizika. Musíte si koupit kapacitu nejen v terminálu, ale i v navazujícím plynovodu s dopravou do České republiky. Dodávky zkapalněného plynu (LNG) jsou krátkodobé, možnost penalizace za nedodávky plynu je omezená, v kritických situacích tento plyn nemusí být do Česka dodán. U dodávek LNG je ČR znevýhodněna proti přímořským státům. Propojování terminálů na LNG na jihu a západě Evropy s tranzitními systémy ve střední Evropě by ale do budoucna přínosem mohlo být. Otázkou je, proč je stát ochoten platit za terminál na cizím území, když by mohl zvážit nákup i pronájem uskladňovací kapacity. Plynárenskou infrastrukturu máme na velmi vysoké úrovni, nemusíme ji v zásadě budovat, dopravní trasy do ČR diverzifikované máme. Je třeba si uvědomit, kdo jsou producenti plynu – top 5 tvoří Ruská federace, USA, Írán, Katar, Kanada. Neměli bychom zapomínat, že s energiemi, a tedy i plynem, se obchoduje na burzách, plyn se při přepravě v potrubí „míchá“, takže domnívat se, že budeme spotřebovávat zemní plyn z USA, je naivní stejně jako si myslet, že žárovka u vás doma umí rozpoznat elektřinu vyrobenou z jádra, a podle toho bude nebo nebude svítit.

Co České republice zprovoznění plynovodu Nord Stream 2 přinese?

Posílení bezpečnosti dodávek plynu, a to z více důvodů. Diverzifikace, tj. více tras pro dopravu plynu, je vždy přínosem. Ideologický pohled na tento plynovod už nyní vede ke zvýšení cen plynu. Nad logikou a efektivitou vítězí geopolitické zájmy. Jedna z jeho větví povede přes ČR do Bavorska, bezpečnost dodávek do Bavorska je tedy spjata s bezpečností dodávek do ČR, což posílí i bezpečnost dodávek do ČR. Plynovodem Nord Stream 2 bude tranzitován plyn přes ČR na východ do dalších států, opět se jedná o společné posílení bezpečnosti dodávek.

Nord Stream 2 by mohl společně s plynovodem BACI do Rakouska stimulovat vytvoření tzv. Gas Hubu, jakési křižovatky, kde by se za pomoci podzemních zásobníků plynu na jižní Moravě, na Slovensku a v Rakousku mohlo vytvořit něco jako strategické bezpečnostní centrum pro celou střední Evropu. Svého času bylo právě takové propojení plynovodů a zásobníků i cílem EU. A nyní se hovoří o společném nákupu plynu pro EU, takový uzel může přispět i k realizaci této myšlenky.

Nový plynovod má výrazně nižší ztráty plynu než trasa přes Ukrajinu a jsou zde také nižší tranzitní poplatky. To by měl vzít v úvahu i Gazprom při stanovování cen plynu.

Ale nemělo by dojít k tomu, aby jedna trasa přes Ukrajinu byla nahrazena jednou trasou ze západu přes Německo. Vlastně už bylo dohodnuto i za podpory kancléřky Merkelové, že jedna třetina kapacity tranzitní soustavy přes Ukrajinu bude zachována v provozu i po spuštění Nord Stream 2. Nyní jde o to, aby byla tato dohoda naplněna.

Jak se v současné době cenově liší zemní plyn dodávaný z Ruska plynovody a zkapalněný plyn, který do Evropy putuje lodní dopravou?

U potrubního plynu a zkapalněného plynu musíme vzít v úvahu existenci rozdílných cenových principů, což má svoji logiku. Ceny potrubního plynu dle názoru zejména ruské strany musí zajišťovat využití těchto až 4 tisíce kilometrů dlouhých tras. Proto se kupuje kapacita těchto plynovodů bez ohledu na jejich využití, a kontrakty na import plynu jsou dlouhodobé, i na desítky let. Cena plynu v těchto kontraktech se stanovuje vzorci s víceměsíčním průměrem, s vazbou na ceny konkurenčních paliv, v posledních letech i s vazbou na pohyb cen na burzách. Ceny potrubního plynu vycházejí stále ještě z dvoustranných dohod, jejich výše se tedy může i výrazně lišit v závislosti na komerčních znalostech, obchodních podmínkách i době, kdy je smlouva podepisovaná. Tyto kontrakty jsou složité.

Vazba na ceny na burze ve vzorcích sblížuje ceny potrubního plynu s cenou plynu na burzách, která se stanovuje na základě spíše krátkodobé poptávky a nabídky plynu. A právě cena zkapalněného plynu vychází z krátkodobé nabídky a poptávky. Tím se sblížuje zase s potrubním plynem, který je dodáván na burzy.

Lze tedy učinit závěr, že čím více LNG bude dodáno na burzy v Evropské unii, resp. i na základě dvoustranných dohod, tím více klesne cena plynu v EU. Při současných vysokých cenách plynu je pravděpodobné, že cena plynu v roce 2023 a ještě více v roce 2024, výrazně klesne, protože budou zprovozněny nové kapacity pro dodávku LNG. Proto jsem v úvodu upozornil na možnou nevýhodnost tříletých smluv pro odběratele uzavíraných v současné době.

Dá se odhadnout, co by mohlo pro Česko znamenat zhoršení styků s Ruskou federací a ohrožení dodávek zemního plynu, resp. jak draho by nás také mohl přijít „strach z Putina“, který přizívají někteří politici stran, co vytvoří koaliční vládu?

K tomu, co jsem na toto téma v předešlých odpovědích uvedl, zbývá jen dodat, že v České republice politika ovládá ekonomiku, proto jsme tam, kde jsme. Politici přestali počítat, dopady na ekonomiku se řeší zadlužováním státu, nyní bude následovat zvyšování daní, důchodová reforma a tak dále. V USA ekonomika nebere v úvahu ideologii. Zkapalněný plyn je dodáván tam, kde za něj zaplatí nejvíce bez ohledu na ideologii. Evropa není nijak preferovaná, převládají dodávky do Číny. Měli bychom se chovat stejně pragmaticky a začít preferovat zájmy ekonomiky, občanů a průmyslu.

Například Innogy má maďarského vlastníka a dlouhodobý kontrakt. Nic by nemělo bránit zvýšení nákupu plynu za výhodnější ceny. Je to i nástroj pro zvýšení bezpečnosti dodávek.

Zdroj parlamentnilisty